

paletten te lijf gaat en deze (volgens de interpretatie van de toeschouwer) stuk zaagt of er een sculptuur van maakt.

Niets is wat het lijkt. Verstockt probeert om operapubliek op een andere manier naar opera en/of muziektheater te laten kijken, en slaagt daar wonderwel in door het in *27 actes* (al hebben we ze niet geteld) voortdurend op een steeds weer andere been te zetten. *Hold Your Horses*⁴ is wel één van de meest intrigerende en meest boeiende *spektakels* van naar keuze muziektheater / theater met muziek / muzikale performance die we ooit hebben gezien.

Toon BROUWERS

Tragedy of a Friendship Fabre, zoals te verwachten en te voorzien was

Wie nog niet wist dat 2013 een Wagnerjaar is (hij werd tweehonderd jaar geleden geboren) heeft de laatste maanden alleen op een eiland gewoond. Wagner is alomtegenwoordig. Ook de Vlaamse Opera doet zijn uiterste best om de meester op een gepaste wijze te eren. We kregen in maart tijdens de Paasperiode al een controversiële *Parsifal* (regie Tatjana Gürbaca) en in mei volgde een nog controversiëlere *Tragedy of a Friendship* (regie Jan Fabre). Wanneer alles verloopt zoals gepland, volgt er in september 2013 wellicht nog een ultieme controversiële *Tristan und Isolde* (regie Stef Lernous).

“Tragedy of a Friendship” (Foto: Wonge Bergman)

Dat Jan Fabre een grote bewondering heeft voor Richard Wagner, weten we al van zijn *De Macht der theaterlijke Dwaasheden / The Power of theatrical Madness*, de productie waarin Wagners *Ring des Nibelungen* als sleutelmoment werd gebruikt voor die memorabele voorstelling, waarmee Fabre in 1984⁵ op slag 'wereldberoemd' werd. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Aviel Cahn hem vroeg iets met Wagner te willen doen. Na enig aarzelen stemde hij toe, en werd het trio Jan Fabre (totaalconcept, scenografie en regie) Moritz Eggert (componist) en Stefan Hertmans (teksten) gevormd om met vereende krachten en vertrekkende van de turbulente vriendschap tussen de componist Richard Wagner en de filosoof Friedrich Nietzsche, het gehele opera-oeuvre van Wagner te evoceren. Een hele opgave. Want Wagner schreef dertien opera's, waarvan de meeste van lange, tot super-lange duur zijn. Bijna logisch dat deze *Tragedy of a Friendship* eveneens een behoorlijk lange voorstelling werd, met ook dertien schuifjes. Geen verzameling van fragmenten uit de dertien opera's, maar een *Totaalspektakel*: een geheel nieuwe muziektheater-voorstelling als een hedendaags *Gesamtkunstwerk*, zoals Wagner zich dat had kunnen wensen mocht hij vandaag hebben geleefd.

Van zijn eerste opera *Die Feen* (nog zelden op de affiche, en door de meesten als 'een jeugdzonde' beschouwd) hebben we zelf nog geen opvoering gezien, van de twaalf volgende wel. En alhoewel het geen absolute vereiste is om van het spektakel te genieten, is enige kennis van het opera-oeuvre van Wagner voor het volgen van deze *Tragedy* wel meegenomen. Net zoals enige notie over de werken en de filosofische opvattingen van Nietzsche: het helpt wel om juist in te schatten waarover Fabre, Hertmans en Eggert het willen hebben. Over het tonen van raakpunten en verschillen tussen de opvattingen en het werk van Wagner en Nietzsche. Over de eeuwige zoektocht van de mens naar zingeving, en de vraag naar zijn bestemming waarop geen antwoord kan gegeven worden. Als verantwoordelijke voor het totaalconcept, regisseur en scenograaf maakt Fabre een handig en intensief gebruik van typische Wagnersymbolen en -attributen zoals een zwaard, een schip, een speer, maar geeft ze een stevige draai mee zodat ze ontdaan worden van hun traditionele betekenis, en opnieuw fris en springlevend worden. Uiteraard speelt het thema van de liefde en het seksuele (waarmee zowel Nietzsche als Wagner in hun privéleven ook worstelden) in deze 'evocatie' een centrale rol. Zowel de geromantiseerde liefde, als de destructieve kant van de sexualiteit. Maar wie een beter inzicht in de vriendschap (en de teloorgang ervan) tussen Wagner en Nietzsche wil krijgen, blijft wel wat op zijn honger zitten.

Een aantal mensen in het publiek schijnen nog te denken dat het de eerste en enige taak van de kunst is: het goede, het ware en het schone te tonen. Niets is minder waar. De kunst moet de mens met zichzelf confronteren. Met een lach of een traan, met mooie of agressieve beelden of woorden: om het even. Als het maar tot een emotie leidt, aangrijpt, boeit, afstoot of tot nadenken stemt. En in dat alles is Fabre wel een bijzonder handige jongen. Zo is een van de meest aangrijpende

en confronterende scènes in deze *Tragedy* een verkrachting, tijdens de evocatie van *Das Liebesverbot, oder die Novize von Palermo* (de tweede opera van Wagner waarvan hij het verhaal baseerde op *Measure for Measure* van Shakespeare⁶). Deze baldadige scène heeft met zijn extreme brutaliteit een afstotend effect, waarbij een aantal - vooral vrouwelijke - toeschouwers de zaal verlieten. Maar hebben we niet al sinds meer dan vier decennia op de planken extreme gewelddadigheden gezien? Een van de meest aangrijpende die ik me vandaag nog altijd levendig herinner, was de steniging van een baby in een kinderwagen door een groepje hangjongeren tijdens een voorstelling van *Gered* van Edward Bond⁷ in een regie van Franz Marijnen (nu al bijna 45 jaar geleden). Natuurlijk lag er toen geen echte baby in de kinderwagen, en natuurlijk werd bij de recente productie van Fabre de jonge vrouw op de scène niet echt verkracht. Maar de impact van de suggestie was zo groot, dat een aantal mensen er écht van walgden en het niet meer konden aanzien.

Gelukkig zijn niet alle scènes zo schokkend, en last Fabre ook geregeld van leuke knipoogjes tot heuse persiflages in. Bij *Der fliegende Holländer* komen een aantal vissen vanuit de toneeltoren naar beneden boven de personages blijven hangen, terwijl het onderlichaam van een danseres met aluminiumfolie wordt omzwachteld tot ze verandert in een erotische zeemeermin. Bij *Tristan und Isolde* hangen de protagonisten op een kapstok aan een lange baar, en worden ze door anderen onweerstaanbaar naar elkaar toe geschoven. Bij de evocatie van *Tannhäuser* wordt de zangeres die een aria wil aanheffen (en daar niet in slaagt) onder haar jurk manueel gestimuleerd, tot ze in extase jubelend haar hoogtepunt bereikt dat door dienaresen in plastic zakjes zorgvuldig wordt opgevangen.

Niet alle scènes zijn perfect. Wanneer *Götterdämmerung* aan de beurt is stropen de performers langzaam het vel van hun huid, en brengen ze een minutenlang ballet met wilde neuk- en masturbatiebewegingen, zodat ze na ruim tien lange minuten allen compleet uitgeput zijn. Echt boeiend of verrassend was dit maar even, met als resultaat dat we enkele malen naar onze polshorloge gluurden. Maar uiteindelijk was het resultaat van de meer dan drie uur durende voorstelling (zonder pauze): enkele verontwaardigde boe-roepers (die wellicht de laatste 45 jaar niet meer naar een film hebben gekeken of naar het theater zijn geweest, of die - wie weet? - door Fabre zelf waren ingehuurd als een soort anti-claque...) en verder een langdurig applaudisserende zaal.

Deze *Tragedy of a Friendship* is wellicht niet de beste productie die Fabre ooit presenteerde, maar toch één van zijn 'betere'. Zoals (bijna) altijd mag de tot op de laatste minuut volgehouden intensieve vertolking van zijn groep performers met superlatieven geloofd worden. Evenals de prestatie van de twee Vlaamse solisten die de zangpartijen vertolken (sopraan Lies Vandeweghe en tenor Hans Peter Janssen). En ook zoals (bijna) altijd is de scenografie van beeldend kunstenaar Fabre bijzonder boeiend: afwisselend impressionant, mooi, verrassend en/of functioneel.

De (op klankband opgenomen) muziek, de filmprojecties, de twee monumentale stolpen met acts of projecties, de filmbeelden, de dans en de zang: alles grijpt (ook dank zij een technische ploeg) naadloos op elkaar in.

De voorstelling werd aangevat met een korte proloog: een luid roepen op Wagner en Nietzsche. Wagner kreeg een echo vanuit de publieksruimte, Nietzsche niet. Maar wanneer bij de epiloog aan het slot deze roep herhaald wordt, is de echo er voor beiden. Hebben we ze beiden beter leren begrijpen? Dit Totaalspektakel is niet bedoeld als een confrontatie tussen beide getormenteerde zielen en geesten: het reikt ideeën aan, boeit, stoot af, amuseert en stemt tot nadenken. En al is deze *Tragedy*⁸ dan geen absolute uitschieter in de totale reeks van Fabres theaterproducties, bevat ze toch een goede mix van vroegere en nieuwere technieken, vondsten en uitdagingen. Kortom: Fabre-theater 'zoals te verwachten en te voorzien was'.

Toon BROUWERS

NOTEN

- 1 *Hold Your Horses*. Grand Opéra de Trash in 27 Actes. Concept, muziek, visuals Serge Verstockt. Muziek van o.m. Serge Verstockt, Anton Webern, John Cage. Architect visuals Werner Vandermeersch. Scenografie Warner Kurosawa. En verder een schare van artistieke en technische medewerkers, helaas te talrijk om hier allemaal te vermelden. Voorstelling gezien in deSingel te Antwerpen, op 22.05.2013.
- 2 Gene Sharp, *The Politics of Nonviolent Action, Vol. 2: The Methods of Nonviolent Action*. Boston, Porter Sargent Publishers, 1973.
- 3 Cf. <http://www.cobra.be/cm/cobra/podium/1.1265078> 'La Mulette de Portici' werd als een coproductie van De Munt en de Opéra Comique enkel te Parijs opgevoerd in april 2012.
- 4 In het najaar van 2013 is *Hold Your Horses* nog te zien in het Concertgebouw van Brugge.
- 5 Première in het kader van de Biënnale te Venetië in het Carlo Goldoni Theater, op 11.06.1984.
- 6 In deze bittere komedie van William Shakespeare (uit ca. 1604) draagt een hertog zijn macht tijdelijk over aan zijn trouwe plichtbewuste dienaar Angelo. Deze ontpopt zich tot een tyran, die o.m. een oude wet opnieuw wil toepassen waarbij seksuele betrekkingen buiten het huwelijk strafbaar zijn. Hij chanteert echter zelf een jonge vrouw om met hem het bed te delen en heeft ook zijn vroegere verloofde verkracht.
- 7 *Gered* (Edward Bond). Regie: Franz Marijnen. Vertolking: Doris Van Caeneghem, Dirk Buyse, Herman Coertjens, Tuur De Weert, René Verreth. Première Mechels Miniatuur Theater 17.10.1968.
- 8 Voorstelling gezien in de Vlaamse Opera te Antwerpen, op 18.05.2013. Deze productie is in 2013 nog te zien op het Holland Festival, het Wagner Festival te Genève, en verder te Parijs, Rijsel en Brugge.